

Цеббийн инсанар

Цеббийн инсанар

ИПБ, Москва
2020

Шикыл'бы цыцлауна: Р. Сергеев

Гъайн китаб шоссе дагъайд гъивойни
сайтеенче алятлас аIхал:

<http://ibt.org.ru/ru/projects?id=TSK>

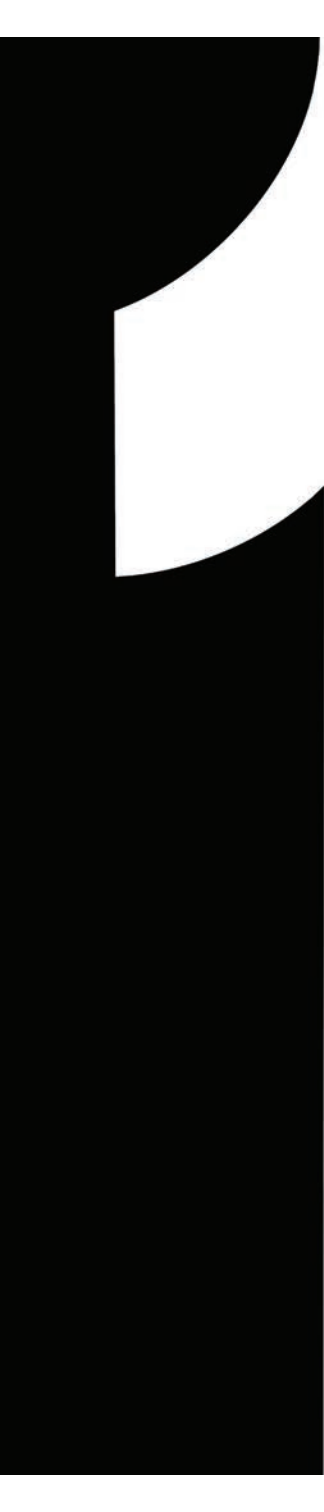
ISBN 978-5-93943-281-8

© ИПБ, 2020

Цеббийн инсанар

Дюнейн идхьыний

Цедда Аллагъе хайбийий
чие идхын. Чие аквабы
дена, кьаирадий вод. Кiorани
хьянбышин оодун джига
мичахданий вод. Аллагъын
Рыгъ хьянбышил ооъадний
ал'джаххва. Аллагъее увгъуйн:
– Гъасре ишыгъ ихъеджен.
Ишыгъ ыхъайн.

АллагъыкIле къаджуйн, ишыгъ
югда вод. Хъийгъа Манкъвее
ишыгъ мичахыйвалике
джураъуйн. Аллагъее ишыгъыс
«йигъынйигъ», мичахыйвалис
«хаIм» добы гъуву.
ХаIм хъивхъа, мичIеедий
хъыхъа; ин цIеддийн йигъ
ыхъа.

Хъийгъа Аллагъе увгъуйн:

– Гъасре хъянбышди йыкънее тагъ ихъеджен,
хъянбы сана-санчике джуреджен.

Гъамахуџдуд ыхъайн. Аллагъее тагъ гъаџан,
тагъни чик авудуний оодун хъян сана-санчике
джураџанбы. Аллагъее мани тагъыс «хаџв» до
гъуву.

Хаџм хъивхъа, мичеедий хъыхъа; ин къоџдъэсын
йигъ ыхъа.

Хъийгъа Аллагъее увгъуйн:

– Гъасре хаак’ авудун хъянбы саджигеехъа саледжен, хъеххъуйн джига къаджеджен.

ГъамахуІдуд ыхъайн. Аллагъее хъеххъуйни джигайкІле «чІийе», хъян садыйни джигайкІле мее «дерйагъбы» добы гъуву. АллагъыкІле къаджуйн, инахуІд югда вод.

Хъийгъа Аллагъе увгъуйн:

– Гъасре чІийейн акъва хынак хъихъеджен: тохумбынан окІбы-алафбы, джурайн-джурайн мейвабы эйхъен йивар алейледжен, тохумбыд мейвабышди ад ихъеджен.

ГъамахуІдуд ыхъайн. ЧІийейни акъвайлин алабы алейленбы: тохумбынан окІбы-алафбы, джурайн-джурайн мейвабы эйхъен йиварыд алядыйнбы, тохумбыд мейвабышди ад ыхъа. АллагъыкІле къаджуйн, инахуІд югда вод.

ХаІм хъивхъа, мичІеедий хъыхъа; ин хъебыдъэсын йигъ ыхъа.

Хъийгъа Аллагъее увгъуйн:

– Гъасре хааІни тагъее хаІм йигъыке джураъан ишыгъбы ихъеджен. Манчин фаІсилбы, йигъбы, сенбы гъагведжен. Гъасре манбы хааІаІд ишыгъбы ыхъа чІиейлхъа гядкІведжен.

ГъамахуІдуд ыхъайн. Аллагъее къоІдле хаІдын ишарты гъаъу: йигъынйигъ вукІлек ыккеедженва хаІдын ишарты, хаІм вукІлек ыккеедженва кІылин ишарты. Манкъвее хаІнебыд гъаъуйнбы. Аллагъее манбы хааІни тагъеехъа гидкІынийнбы, чІиейлхъа ишыгъ гегъедженва, йигъый хаІм вукІлек ыккеедженва, ишыгъыке мичІахвалла джурееъэдженва. АллагъыкІле къаджуйн, инахуІд югда вод. ХаІм хъивхъа, мичІеедий хъихъа; ин ёкъудъэсын йигъ ыхъа.

Хъийгъа Аллагъее увгъуйн:

– Гъасре хъянбы нафас илещени карбышиква
гяцѣдже, чѣиейл’ оо хаѣдда шитѣяр аледхведжен.

Аллагъее хъинее эйхъен чѣакѣын карбы, гъарни
джурайлин балугъар, гыргын гъадагъван
нафас гъелен карбы, манчиква саджигее гъарни
джурайлин гыргын хылибышикан шитѣяр
идхъын. Аллагъыкѣле къаджуйн, инахуѣд югда
вод. Аллагъее манчис хайир-дуъаѣ гъуву, эйгъен:

– Къады хаѣд хъедхъе, дерѣагъбышеедын
хъянбы гядѣѣеъ; шитѣярыд чѣиейни акъвал’ геед
хъедхъеджен.

Хаѣм хъивхъа, мичѣедий хъихъа; ин хъодъэсын
йигъ ыхъа.

Хъийгъа Аллагъее увгъуйн:

– Гъасре чийейни акъвайлин гъаарни
джурайлин нафас гъелен карбы: чавра-вакъя,
гъадагъван гъайванар, чолун гъайванар
ухъуйхънеджен.

Гъамахуџдуд ыхъайн. Аллагъее джурайн-
джурайн чолун гъайванар, чавра-вакъя, чийейл'
гъадагъван, гыргын нафас гъелен гъайванар
идхъынинбы. Аллагъыкџле къаджуйн, инахуџд
югда вод.

Хъийгъа Аллагъее увгъуйн:

– Йишди кџопџейл'на, Шак' акарана инсан
ихъесда. Гъасре манкъвее дерџагъбышеени
балугъаршис, хааџне шитџяршис, чавра-вакъяџс,
гыргыни чийейни акъвайс, чийейл гъадагъвани
гыргынчис хаџбвалла гъееџэджен.

*Аллагъее инсан Джунџи кџопџейл ирхъын,
Аллагъни кџопџейл ирхъын,
Адамийџи заџуйфа ибхън.*

Аллагъее манбышис хайир-дуџаџ гъуву, увгъуйн:

– Вухооху гееб хъебхъе, чийейн акъва гяџџеџ,
мана вушда воб. Дерџагъбышеени балугъаршис,
хааџни шитџяршис, чийейл гъадагъвани гыргыни
нафас гъеленчис хаџбвалла гъееџе.

Аллагъее увгъуйн:

– Гъаама, чӀиейни акъвал' тохум гъоолен
окӀбыд-алафбыд, гыргыни йиваршин мейвабы
шос гъеленбы, охънедженва. Гыргыни чӀиейни
Гъайванаршис, гыргыни хаӀни шитӀяршис,
гыргыни гъадагъванчис – ненчееий ыӀмрен
нафас вод, гыргынчисджад Зы охънедженва
хъынакын окӀбы гъеленбы.

ГъамахуӀдуд ыхъайн.

АллагъыкӀле къеджен, идхъынин гыргын кар
геед югда вод. ХаӀм хъивхъа, мичӀеедий хъыхъа;
ин йихъыдъэсын йигъ ыхъа.

ИнахуӀд, хайбышиний чӀиейн, маани гыргыни
каран идхъыний чӀаӀвехъен. Аллагъее
йигӀыдъэсди йигъылхъамен ишбы чӀаӀваъанбы,
йигӀыдъэсди йигъыл', гъаъуйни ишбышикер
джурхъа манзил гъааъа. Аллагъее йигӀыдъэсди
йигъыс хайир-дуъаӀ гъуву, ман йигъ манса
йигъбышике джуруийн, мани йигъыл' гыргын
гъаъан ишбы чӀаӀв гъаъу, манзил гъааъа.

Церрийни инсанаршин ирхъний

ХаЙбыйй чИе идхьынийле хьийгъийна
гьыкае. РаІбб Аллагъее хаЙбыйй чИе
идхьынийле хьийгъа, чИейни акъвал' окІбыйй
йивар аІляа дешдий. РаІбб Аллагъее гёгъуй
къыхдевува, сайид чИе эзасда инсан дешва,
манчил алла махуІд ыхъа. Хьяныд¹ чИенчений
алхъааІн. Мани хьинекед чИейсын хьянний
эйхьен. Манке РаІбб Аллагъее чИейни нюкънеке
инсан гъаъу, манкъуни хъовахъа ыІмрени
нафасна уф увхуІ. ГъамахуІр инсан учуІр хъыхъа.

Хьийгъа РаІбб Аллагъее машрыкъни Эденыл
са багъ эзу, ирхьынна инсаныр махъа гиххъы.
Мааъад РаІбб Аллагъее чИейл уфтанда къеджен
иттун охъанас эйхьен мейвабынан хаІдда
джурайн-джурайн йивар алялиъы. Манкъвее
къоІбле медни йиваршик икдякарана йив оозу:
са йивни мейвабыше ыІмыр гъооле, мансанчини
мейвабышед югуний писин ацІахъесын ацІаал
гъели.

¹ Хьяныд: джугъутІяршини мизел джувабна хъобкувалла
шавукІледжаб ваацІа деш. Ман «хьяныд» эйхъе, «боогъуд» эйхъе.

Багъыс хьян гъелена са даманий Эдененче
гёбацце, манчеб мана ёкьни джигеехъаний
битАлоохье. Манчини санчин до Ришон
вод. Мана быкырни Хавила оЛ'кайни
гъихъийалланчений гёбацце. Мааъад кЫнягъаІ
хъыгъааІ. Ини оЛ'кайн кынягъа югун вод.
Иняаъад югун эванан къырий гыранна эке –
ониксыб воохъена. КъоІбъэсди дамайн до
Гихонодун. Манаб быкырни Куш оЛ'кайни
гъихъийалланчений гёбацце. Хъебыдъэсди
дамайн до Тигыр водун. Мана Ащур оЛ'кайни
машрыкыле гёбацце. Ёкъубъэсда дамаб
Ефратобна.

РаІбб Аллагъее инсан Эденни багъеехъа
гийхъена, ман эзу, чихъар иллеккедженва. РаІбб
Аллагъее инсаныс амыр гъавъу увгъуйн:
Багъеени гыргыни йиваршин мейвабы
ыккананкъаІ, охъанас ахаІ. Садджу югуний
писин ацІахъеъани йивуна мейва умоохъан, мана
обхъунни йигъыл' хъикІасда.

РаѠбб Аллагъее меед зѡгъен:

– Инсан текра ыхъай югра дешорна, Зы манкъусда джус сикѡына са кумагчий ирхъанаъасда.

РаѠбб Аллагъее гыргын чолун гъаѡйванарыд, хааѡн шитѡарыд нюкънеке гъаъа. Хъийгъа Аллагъее манбы инсанни кѡанехъа адайленбы, къаджес, манкъвее нахдуѡн добыйий манчис гъилес. Инсане нени гъаѡиваныс нен доий гиххъы, махуѡдуд ахван. Инсане гыргыни чавра-вакъаѡйс, чолуни гъаѡиванаршис, хааѡни шитѡаршис до гъели, садджу джус сикѡына кумаг гъаъасда авайке деш. Мани гагъыл РаѠбб Аллагъее инсан кѡорани никѡеихъа къихеле. Мана никѡеенанкъаѡ, РаѠбб Аллагъее манкъуни мыглени тѡелейна са алябтѡы, чин джигад чурунука гяцѡау. РаѠбб Аллагъее инсаные алябтѡыйни мыглени тѡелейке хъунаще ирхъын. Ѣиджир инсанни кѡанехъа хъары.

Инсанеэ увгъойн:

*– Илекке, уни йаIххъеес ыхъа вод!
Ина баркIв йизди баркIуна воб,
Чуруд йизди чурунунод.
До «хъунаще» ихъес,
Мана адамийке аляртIува.*

Манчил алла адамеэ деккий ед' къалябачче,
хъунащейква эйхъе. Адамийий хъунаще са воохъе.
Адамий джуна хъунаще – къоIйирсана цIелебний
воб, манбышис наш хъехъе дешдий.

² *Хъунаще*: джугьуIтIяршини мизел «адамий» джувабык' акар.

Аадамейий ГъаIвее гъавъуна
бынагъ

РаӀбб Аллагъее идхъынни чолуни
гъаӀванаршина, гыргынчиле амаӀлбынана
хочений воб. Хочейн заӀийфайкӀле увгъойн:

– ГъаӀкӀедане, Аллагъее шокӀле багъеени
йиваршина ненчинаджаб мейва умоохъан увгъу?

ЗаӀийфан хочейкӀле эйгъен:

– Багъеени йиваршин мейвабы охъанас ахӀа.
Садджу багъни йыӀкънеени йивни мейвабышди
гъаӀкӀее Аллагъее увгъу: « Манчике умойхъан,
манчик’ симоотӀа, дешхъее гъабтӀасынбы!»

Хочейн заӀийфайкӀле увгъуйн:

– Деъэш, нахуӀбджаб гъабтӀас деш. АллагъыкӀле
ацӀан, мани йивына мейва обхъунинкъаӀ, вушун
ацӀаал’ геед хъихъес, йугуний писин ацӀахъа
Аллагъ хъинне хъебхъес.

ЗаийфайкIле къеджен, мани йивын мейвабы
охъанасыд караI вод, улелхъадыд югда вод
хъооI, ацIаал' ыккананкъусуд ыкканаIгъдод.
Манчил аллаб мIанкъее мана мейва хъобхъу
обхъанна. Хъийгъаб кIане илёрзул'ни адамийс
мейва гъооле, манкъвеейиб оохъанна. Мани
гагъыл къоIнкъуссана ацIаал' хъадайле,
цIелеб вухъай ацIахъен. МахуIд ыхъа манбыше
инджил'ни тIелейке джос таналхъанбы гъау.
МанбышикIле йигъыни серынни гагъыл'
багъее ийкарни РаIбб Аллагъын сес къийхъе.
Манбы гъеебхы багъеени йиваршини йыIкънее
дюгулеебахъе. РаIбб Аллагъее Аадамылхъа онуъу,
хъийгIанан:

– Гъу няане?

Манкъвее эйгъен:

– Багъееъад йигъын сес къайхъы, цIелер
ыхъал' алла къаIркъыIн дюгул'хъана. РаIбб
Аллагъее эйгъен:

– Шаваане цIелер ыхъай вас ацIахъау? Вас
охъанас къадагъа гъавъуйни йивына мейване
обхъун дешхъее? Аадамее эйгъен:

– Заква саджигее йихъедженва, Гъу гыйвуйни
хъунащее мани йивыни мейвайке зас гъуво,
зынаб обхъунна.

РаІбб Аллагъее заІийфайкІле эйгъен:

– Гъу гъауйн гъиджоне?

ЗаІийфее эйгъен:

– Хочейн зы йаІххъыІле хъигъейгъы, зынаб
обхъунна. РаІбб Аллагъее хочейкІле увгъойн:

– Гъу ин гъауйл алла,
гыргыни чавра-вакъаІйни,
Чолани гъаІйванаршини йыІкънее
лаІгънат къазанмишаЪа:
ыІмырволле вухнЪел’ гъабгъы някъв
оохъанас.

Зы йигънийий заІийфайни
ареехЪа душманийвалла абчес.

Шенкъуни кул’фатын йигъни вукІлес ыхаІс,
гъунаб манкъуни мыІкълес увхъаІс.

Хъийгъа РаѠбб Аллагъее заѠийфайкѠле зѠйгъен:

– Вас вухъненанкъаѠ гееб
хаѠбба аѠзийят гъивлес,
ушахар кѠоваква ухooхас.

Аадамее валхъа кѠыры гяххъы вас ыккыйканас,
Мееб манкъвееджаб хаѠбвалла вас гъааъас.

Хъийгъа РаѠбб Аллагъее АадамыкѠле увгъойн:

– Гъу хъунащейл кѠыры алиххъы
Умобхъан увгъуна мейва обхъун.

ГъаѠшдеб валалла някъв лаѠънатламиш вухъа.

Ымырволле загъмаѠтыква гъу васын
къык нюкънел' ооъад гъаъас.

Манчин вас зазаайий гъыѠѠий аляляъас,
Гъунад, гъу эзуйни Ѡиеейл гъиджоойий
Аляды ман охъанас.

Лигайни шиныква гъауйн къык охъанас,
Нюкънеехъа сакѠаласмее,
Манчике аляртѠува.

Гъу нюкънеке гъау ворна,
Нюкънелхъар сакѠаласда.

Аадамее хьунащейн до ГьаIва (ыIмыр) гийхье.
Мана чIиел'ни акьвал' вухьайнбышда
гыргынкъуна ед' еехье. Манке РаIбб Аллагъее
Аадамылхъайий хьунащейлхъа къеквайке
таналинбы гьау, аляъанбы. Хъийгъа РаIбб
Аллагъее увгъойн:

– Гьаама, инсаньIле югуний писин гьиджо
ыхъай ацIахъа, йишда са хьинне хъехье. Гъасре
ыIмрени йивына мейва хъобху умоохъанджен,
гъаммашийсыр имахъаджен!

Вудж аляртIуйни нюкънел' ишлемишхъедженва,
РаIбб Аллагъее инсан Эденне багъеенче
къегъещена. Манкъвее Эден багъни
машрыкъылхъа къорамишаъан маляаикарий
гъаарни суралхъа илийIаран цIайикван
къылындж гийхье ыIмрени йивылхъа аIлгъааIна
йаIхъ авхъедженва.

Габилый Гъабил

Аадам хьунаще ГьаIвайква кьалирхьу, мана
вухьне айху Габил уху. ГьаIвее эйгьен:

– РаIббыке зы инсан пай аляртIу.

Хьийгъа манкъвее Габилна чодж Гьабил ухаха.
Гьабил чIие эзана. Сабара вахт илгъевчIийле
хьийгъа, Габилее РаIббис чIиейл алядыйнчике
нугбар абайле. Гьабилейид цIедда сюрунее
ыхъайни некки югни вакъаIбышике адайле.
РаIббее Гьабилир, Гьабиле адыйнбыд къабыл'
гъаъанбы. Габилир, Габилее адыйнбыд РаIббее
къабыл' гъаъа деш. Манчил алла, Габил итIумра
хъаIлламишхъа акъва хъау.

³ Габил: джугьуIтIяршини мизел' «алятIан» джувабык' акарада водун.

РаѠббее ГабѠликѠле увгѠойн:

– НяѠа хѠаѠлламишхѠа? НяѠа акѠва хѠау? Агар
югна иш гѠааѠахѠее, Зы кѠабыл' гѠидѠаѠае?
Югна иш гѠидѠаѠахѠее, бынагѠын акѠайни
оѠгее гугу гѠавѠу гѠу гозет гѠаѠа. Манчин хуруш
валхѠа вод, гѠу манчис хаѠбвалла гѠааѠас вуккан.
ХѠийгѠа ГабѠлее ГѠабѠликѠле эйгѠен:

– ХѠора чолеехѠа вуххѠаѠс.
МааѠад ГабѠлее чоджулхѠа хыл' кѠотѠул, мана
гекѠана.

ХѠийгѠа РаѠббее ГабѠлике хѠидгѠын гѠауѠн:

– Чодж ГѠабѠил няане?
МанкѠвее эйгѠен:
– АѠѠа деш, мыѠѠа зы чоджуна кѠаравул'не
ворна?

РаѠббее эйгъен:

– Гъу гъауйн гъиджон?! ЧоджунѠ эбан чѠиенче Залхъа онаъа. Мани нюкънен йигъни хылеке кѠябкѠынна чоджуна эб гъооѠгъас гѠал’ аахъы. Манчи аллаб, гъу ини нюкънел’ бед’-дуъаѠ алябатѠа. Къийнийке шахъа гъу нимее югда чѠие эзеейд, манчин вас ыкканаѠхдун кар гъилес деш. Гъу джѠга дешда кеъэщуна хъинне ихъес. ГабилеѠ РаѠббыкѠле эйгъен:

– ЙѠзда джазаа цѠыцааъасынчилеб гъеххаба воб. Гъаама, Гъу зы къийна чѠиейни акъвалер къеъэщена. Валер дѠгул’хъа, зы джѠга дешда ихъес. Шавнийий оѠгийлхъа хъыгъечѠу, манкъвеейир зы гѠкѠасда.

РаѠббее манкъукѠле эйгъен:

– Деъэш. ШавааѠ Габил гѠкѠу. Манкъуке йѠгѠыdle къатна хъаѠл хъыгъаагъас. РаѠббее ГабѠилѠхъа ишара гѠйхъе, мана хъызаххынкъвее гимекѠадженва. Габил РаѠббѠке аркѠын Эден багъни машрыкъыл’ – Нодд эйгъени джѠгал’ ахва гѠйгъал.

Мебын ушахар. Аадaмий ГьaIвa

Аадамни насылын таарых инахуІд вод. Аллагъее
инсан ирхынийнкъаІ мана Джук' акарара
ирхын. Манкъвее адамийй заІийфа ибхын.
Манбышис хайир-дуъаІ гъуву. Ибхынни йигъыл'
манбышис «инсан» до гиххы. Аадамын ваІще
хъебцІал' сен къадынкъаІ, джук' акарана, джуни
кІопйейл'на са дих ыхъа. Дойид Шет гийхье.
Аадам, Шет ыхъайле хъийгъа, молюдваІще сенна
аху. Аадам йучІудваІще хъебцІал' сенна аху
хъикІу.

*Ина маѓний Израил'бышди паччагъее Давудее
обкӀунна воб. Манкъвее инчиле гъайре геед
Аллагъ ахты хъаѓаний джуну ыӀмрени гъаӀӀеен
маѓнийбы одкӀун. Манкъвее кӀыл'рананкъа
чобанийвалла гъавъу, гееб гаѓна чавра-
вакъаӀни кӀане хаӀм къаб алгъавгъу. МанкъуӀкле
махуӀб табиатна миджагийвалла къавджу.
Гъихъийаллани гыргынчее манкъуӀкле Аллаѓна
хыл' къоодже. Ина маѓнийб манчини гъаӀӀее воб.*

Давудна маЉний

Макъамни хаӀрынкъунимее. Давудна Гиттитни
инструментыкана маӀъний.

*Ай Худаганда, йишда РаӀбб,
Нимее ахтыдайий Йигъын до чӀиейни акъвал!
Йигъна хаӀбвалла хаӀйбышилеб ахтыба воб.
ГӀхъанар, ушахыр Йигъни хаӀбни гуджике
йишонаӀа,
Деккан гъиттайгъенкъвейий душмане ныкъ
аххъедженва.*

*Йигъни хылеббышди ишихъа: хайбышихъа,
Гъу гювхъуйни вузахъа,
Гъу гидкӀынни хаӀнебышихъа, илляккамее,
Зы эйгъен:
– Инсан гъашуне вор,
Гъу мана йикӀел' аххъы?
Инсаныке къабийнбы гъиджо эйхъен карне,
Гъу манбышда гъааӀа?*

*Гъу инсан махуІр ирхъын
Мана сатджу Вас сайхъван.
Инсан ахты хъау, татж хъиннейид шогърат гъиву,
Идхъынни каралхъа мана паччагъ гиххъы.
Ин гыргын: чавра-вакъаІ, чолун гъаІйванар,
ХааІдын шитІяр, дерйагъбышеедын балугъар,
Дерйагъбышеедын гыргынджад,
Гъу манкъуни къл'бышисха гъуву.*

*Ай Худаванда, Йишда РаІбб,
Нимее ахтыдайий Йигъын до чІиейни акъвал'!*

